

SPROG & SAMFUND


Nyt fra
Modersmål-Selskabet
31. årgang nr. 1
Marts 2013

**Indhold: Formanden skriver 3 · Møde om Retskrivningsordbogen 4 · Sprogloven forkastet 6
Mange slags dansk 10 · Debatindlæg 11 · Tysk modersmålselskab 13 · Buddenbrooks og
Brunse 14 · Invitation 16**



Der var godt fremmøde til debatten om den nye retskrivningsordbog.

Foto:Kaj Gøgsig.

Forvist

Forslaget om en sproglov fra Dansk Folkeparti i 2006 blev genfremsat i Folketinget i november 2012 – og forkastet. Alle partierne gik inderligt ind for at styrke det danske sprog og fastholde dansk som et helt sprog, men ingen af partierne kunne overse, hvordan en sproglov skulle administreres. Forslaget blev derfor forvist til kulturudvalget, hvor der dog skulle være mulighed for at pege på nogle forbedringer af de eksisterende regler. Det kunne for eksempel pålægges de højere læreanstalter, ikke mindst de videnskabelige fakulteter, at levere afhandlinger også på dansk, og de øgede omkostninger kunne da dækkes med en merbevilling fra staten. Man kunne skærpe kravene til dansk og tolkning i EU, og man kunne bede Dansk Sprognævn

om at agere mere udfarende og vejledende, end det nuværende kommissorium inspirerer til. Folkeskolen, der med svindende bevillinger alligevel skal være verdens bedste folkeskole, ville heller ikke tage skade af at skulle levere et større pensum inden elementær grammatik, som vist næppe er en del af de kommende aktivitetstimer. Der er stadig forskel på at køre ad vejen og køre af vejen, og forskellen forsvinder ikke, fordi skolebørn ikke lærer det. Der er emner nok, og debatten refereres udførligt i dette nummer, så alle kan forholde sig til den og kende politikernes argumenter. Desuden er der referat fra Modersmål-Selskabets arrangement med debat og præsentation af den nye retskrivningsordbog.

M.B.

SPROG & SAMFUND

er medlemsblad for Modersmål-Selskabet og udsendes i 4 numre årligt.

Oplag: 800 eksemplarer.

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR
FOR MODERSMÅL-SELKABETS MEDIER:
Jørgen Christian Wind Nielsen

REDAKTØR FOR SPROG&SAMFUND:
Michael Blædel
Lyngfeldtsvej 17,
3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 62 61
michael@blaedel.dk

LAYOUT:
Martin Sand Pæevatalu

REPRO OG TRYK:
Clausen grafik
ISSN 0108-433 X

Artikler, der offentliggøres i Sprog & Samfund, tegner ikke nødvendigvis Selskabets holdning. Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

1. At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne
 2. At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.
-

Medlemskontingent er 225 kr. årligt, for uddannelsessøgende og pensionister 150 kr. (Portogebyr – udlandet: 50 kr.)

Giro (netbank: reg.nr. 9570) kt.nr. 667 6901
CVR-nr. 7682-4215
Bank: reg.nr. 7853, kontonr. 103 5729

Hjemmeside: www.modersmaalselskabet.dk
Facebook: Modersmål-Selskabet



MODERSMÅL-SELKABETS BESTYRELSE:

FORMAND:
Translatør, cand. interpret.
Jørgen Christian Wind Nielsen,
Mylius Erichsens Allé 27, 2900 Hellerup,
tlf. 2035 8675, e-post: jcn@modersmaalselskabet.dk

NÆSTFORMAND:
Cand.oecon. Henrik Munck,
tlf. 4495 2243, e-post: hm@modersmaalselskabet.dk

KASSERER:
Cand.stat. Kirsten Fenger,
Skandrups Allé 37, Hareskov, 3500 Værløse,
tlf. 4498 1650, e-post: kf@modersmaalselskabet.dk

ØVRIGE BESTYRELSE:
Dr. theol. Georg S. Adamsen,
tlf. 4058 8045, e-post: gsa@modersmaalselskabet.dk

Kontorassistent Ingrid Carlsen,
tlf. 6095 8802, e-post: ic@modersmaalselskabet.dk

Mag.art. Adam Hyllested,
tlf. 3537 7730, e-post: adamh@modersmaalselskabet.dk

Dir. Frans Jacobsen
tlf. 3962 9554, e-post: fransj@modersmaalselskabet.dk

Cand.mag. Gerda Thastum Leffers,
tlf. 4585 7644, e-post: gtl@modersmaalselskabet.dk

Seminarielektor Claus Tilling,
tlf. 3828 6648, e-post: ct@modersmaalselskabet.dk

SUPPLEANTER TIL BESTYRELSEN:
Lærer Astrid Berg-Sonne,
tlf. 3961 1912, e-post: ambs@modersmaalselskabet.dk

Lektor Niels Bjerring
tlf. 3871 1790

Adresseændringer bedes meddelt til sekretariatet.

MODERSMÅL-SELKABETS SEKRETARIAT:
Pia Wind
tlf. 2621 6782, e-post: sek@modersmaalselskabet.dk

Slappere og strammere



Sprogstrammerne, de der mener, at Dansk Sprog-nævn skal have større beføjelser til at bestemme, hvad der er rigtigt og forkert, mener også, at Modersmål-Selskabet er blevet lidt slapt, når vi bakker op om de principielle ændringer i den nye retskrivningsordbog, og når vi finder det natur-

ligt, at indvandrersprogene i Danmark smitter af på vores standarddansk.

Sprogslapperne, de der mener, at der ikke er nogen speciel grund til at have en fælles retskrivning, at vi sagtens kan forstå hinanden alligevel, og at sproget bedst lever sig eget liv, mener, at Modersmål-Selskabet er ahistorisk og dogmatisk.

I Modersmål-Selskabet tror vi på, at sproget påvirker stemningen og dialogens karakter i mødet mellem mennesker. Vi tror, at et omhyggeligt, velartikuleret og vellejet sprog skaber positiv dynamik mellem mennesker. Vi tror på, at en veludviklet artikulationsevne styrker vores demokrati, vores muligheder på arbejdsmarkedet, vores muligheder i samfundet og i samspejlet med andre mennesker. Vi er hverken strammere eller slappere. Vi er entusiaster og vilde med dansk.

Sproglov

Folketinget har endnu en gang drøfter en sproglov i Danmark, og vendt tommelfingeren nedad. Modersmål-Selskabet ønsker en sproglov, hvis den tjener et fornuftigt formål. En sproglov skal fungere som en rammelov for initiativer, der har til formål at styrke det danske sprogs udvikling på forskellige samfundsområder: I uddannelsessystemet, i medierne, i EU, i nordisk sammenhæng, i kulturen og i litteraturen. I alle disse sammenhænge er der ikke behov for laden stå til, men for aktiv handling. Til gengæld skal en sproglov ikke bestemme, hvad folk siger og skriver, og heller ikke hvordan de siger og skriver det. De har deres ytringsfrihed.

I bogen „Språkanvändningen i offentlig verksamhet“ af Lars Clevesköld, gives en grundig analyse af, hvordan en sproglov administreres i praksis i myndighedsudøvelsen i Sverige, af muligheder og begrænsninger i forbindelse med den offentlige forvaltning. Her er masser af lære, masser af argumenter for relevansen af en sproglov, også selvom Sverige er meget anderledes end Danmark, sprogligt set.

Mange morer sig, når en sproglov bliver bragt i forslag. Det tætteste, vi kommer til en lov om det danske sprog, er Retsplejeloven.

I § 149 står: Retssproget er dansk. Afhøring af personer, der ikke er det danske sprog mægtig, skal så vidt muligt ske ved hjælp af en translator. Dog kan i borgerlige sager tilkaldelse af tolk undlades, når ingen af parterne gør fordring herpå, og retten tiltror sig fornødent kendskab til det fremmede sprog. Det samme kan under sidstnævnte forudsætning finde sted i straffesager uden for hovedforhandling for landsret.

Stk. 2. Dokumenter, der er affattede i fremmede sprog, skal ledsages af en oversættelse, der, når retten eller modparten forlanger det, skal bekræftes af en translator. Oversættelse kan dog frafalde, når begge parter er enige derom, og retten tiltror sig fornødent kendskab til det fremmede sprog.

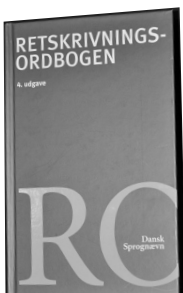
Stk. 3. En statsborger i et andet nordisk land kan uanset reglerne i stk. 1-2 indlevere dokumenter, der er affattet på den pågældendes eget sprog. Retten foranlediger dog dokumentet oversat til dansk, såfremt modparten forlanger det eller retten finder det nødvendigt. På begæring af en statsborger i et andet nordisk land skal retten foranledige dokumenter, der indleveres af modparten, oversat til det pågældende fremmede nordiske sprog.

Morsomt er det, at man skal befinde sig i en retsal for at være omfattet af en sproglov for dansk. Der er masser af grunde til at arbejde for at styrke et både talt og skrevet dansk. I Modersmål-Selskabet fortsætter vi ufortrødent vores arbejde, og vi har også brug for din indsats. Vi håber at se dig til nogle af vores arrangementer.

Med venlig hilsen
Jørgen Christian Wind Nielsen

Både inden for og udenfor retskrivningens værksted

Henrik Munck beretter om møde med nysgerrige sprognørder på Modersmålsdagen 2013



– Nu får jeg endelig lov til at gøre, hvad jeg altid har gjort! udbød en lettet tilhører, da seniorforsker i Dansk Sprognævn Eva Skaft Jensen fortalte, at Den nye retskrivningsordbog giver mulighed for at skrive fx udenfor i ét ord, også når det bruges som forholdsord. Eva Skaft Jensen

var selv glad for ændringen, fordi hun som dansklærer ofte følte at have spildt mange timer på at have forsøgt at lære eleverne, at forbindelser af biord og forholdsord skulle skrives i to ord, når forholdsordet havde en styrelse, ellers i ét ord (fx født inden for voldene, men: Kom indenfor!). En korrekturlæser blandt tilhørerne udstødte til gengæld et hjertesuk over de problemer, som udvidelsen af tilladte dobbeltformer indebar; hendes råb om hjælp blev besvaret med et råd om at inddrage forfatterne i problemet med at få konsekvens i deres valg blandt dobbeltformerne.

Det var en lydhør, men samtidig spørgelyst forsamling af sproginteresserede, som var mødt frem på den internationale modersmålsdag den 21. februar, da Modersmål-Selskabet havde indbudt en af nøglepersonerne bag den nye retskrivningsordbog til at fortælle om grundlaget for beslutningerne bag indholdet i ordbogen. Eva Skaft Jensen har fulgt arbejdet med ordbogen siden 2006 som medlem af Dansk Sprognævns repræsentantskab og fagråd. Blandt tilhørerne var bl.a. Dansk Sprognævns direktør Sabine Kirchmeier-Andersen og professor emeritus Erik Hansen, der som formand for Dansk Sprognævn 1985-2003 var en nøgleperson under majonæsekrigen i 1985.

I den da planlagte nye retskrivningsordbog ville omfanget af dobbeltformer blive udvidet med fx stavformerne resurse, kognak, krem, remulade og majonæse ved siden af de hidtidige ressource, cognac, creme, remoulade og mayonnaise. Pla-

nerne vakte opsigt, og daværende undervisningsminister Bertel Haarder og kulturminister Mimi Stilling Jakobsen blev inddraget med det resultat, at de opfordrede Sprognævnet til at begrænse dobbeltformerne. Det blev dog ikke varianterne af de franske låneord, men varianterne af ordene med endelsen –ie (fx seminarie, gymnasie, ministerie), der blev taget af bordet. Stavemåderne konjak og krem slog ikke an og blev taget ud i 2001, hvorimod der blev indført valgfrihed mellem –ie og –ium for 10 af ordene (fx kranie, medie og nerie), og i 2012 er der kommet yderligere 40 af dem til (fx akvarie, gymnasie, evangelie, kollegie og refugie), mens ca. 90 ord endnu har –ium som eneste autoriserede form (fortrinsvis grundstoffer).



Ændringer i retskrivningen som fx godkendelse af dobbeltformer som indenfor/uden for og gymnasium/gymnasie hører til de principielle ændringer, der kræver godkendelse af både redaktionen, fagrådet, Sprognævnets repræsentantskab og kulturministeren. Det er en både tidskrævende og argumentationskrævende proces, hvor mange forskellige krav skal være opfyldt. Blandt andet skal en ændring være udbredt hos *den gode og sikre sprogbruger*. – *Hvor finder man vedkommende?* spurgte en tilhører. Svaret var, at man får indblik i, hvordan den gode og sikre sprogbruger ytrer sig, gennem



Eva Skafte Jensen i samtale om nyt og gammelt med professor emeritus Erik Hansen.

Sprognævnets adgang til over 50 mio. artikler og 50 mio. ord i diverse databaser (fx KorpusDK) samt gennem Sprognævnets egne samlinger af ord foruden Google og Internet. Bag beslutningen om at tillade dobbeltformen *inden for/indenfor* lå fx en konstatering af, at der i to undersøgelser blev konstateret en fejlprocent på henholdsvis 70 og 95 i brugen af den hidtidige regel.

Eva Skafte Jensen, der hele sit liv har studeret, undervist og forsket i sprog, har altid et vågent sprogøre, hvad enten det er når sønnen overraskende afviser morgenoprydningen med et „thi jeg skal nå bussen“, eller når hun må skuffe en energisk sprogbruger, der i telefonen insisterer på at forsøde det lille ord „te“ med et stumt „h“ til det mere velduftende „the“, ved at svare, at der ikke er sproghistorisk eller systematisk begrundelse i Danmark for det stumme h.

Niels Bjerring efterlyste en kommentar fra Sprognævnet til det tilbagevendende ønske fra både politisk og anden side om, at nævnet havde en mere udfarende og afgørende kraft i det sprogpoltiske billede. Eva Skafte Jensen henviste til, at Sprognævnet ifølge loven er en deskriptiv institution, der holder øje med sproget. I retskrivnings-

loven præciseres, at kredsen af sprogbrugere, der er forpligtet til at følge den officielle retskrivning, er begrænset til det officielle Danmark, dvs. skoler og uddannelsesinstitutioner, statslige og kommunale myndigheder samt Folketing og domstole. Det vil være en kostbar og i praksis umulig opgave også at skulle fungere som sprogpolti. Derfor burde fx Rejsekortet pålægges selv at tjekke ud, fordi det overalt med sine blålys tvinger os alle til at overtræde nugældende retskrivningsregler ved at påbyde os „check ind“ og „check ud“.

Retskrivningsordbogen 2012

Ved siden af at følge sprogets udvikling og besvare spørgsmål om sproglige problemer er udgivelsen af Retskrivningsordbogen Dansk Sprognævns væsentligste opgave, idet der herigennem sker en fastlæggelse af reglerne for retskrivning, stavning og tegnsætning, samtidig med ordbogen indeholder det almindelige ordforråd i dansk rigssprog. Den nye 4. udgave af Retskrivningsordbogen adskiller sig på væsentlige punkter fra 3. udgave, der udkom i 2001. Bogen er på 1.056 sider, vejer 1400 gram og sælges for blot 150 kr. Den har i adskillige måneder ligget på top-10-listen over solgte fagbøger og har allerede måttet genoptrykkes i flere oplag. Ordbogsdelen omfatter ca. 64.000 opslagsord eller samme antal som forgængeren. Ca. 1.750 af 3. udgaves ord er ændret, hvilket trods alt kun udgør beskedne 3 pct. af det samlede antal opslagsord. Som noget nyt, der har medført en væsentlig forøgelse af sidetallet i forhold til 3. udgave, er tilføjelsen af betydningsoplysninger ved en tredjedel af opslagsordene, nemlig de ord, som skønnes at kunne give anledning til tvivl hos især de yngste af ordbogens brugere. Særligt interesserede anbefales at besøge Dansk Sprognævns hjemmeside www.dsn.dk, hvor der løbende sker opdateringer af digitaliserede ordlister, samtidig med at man her kan finde hele dokumentationen bag retskrivningsordbogens tilblivelse.

Der blev ingen sproglov

Dansk Folkepartis forslag til folketingsbeslutning er endeligt forkastet

AF HENRIK MUNCK

Det var Uffe Elbæks sidste optræden som kulturminister på Folketingets talerstol, da han fredag den 30. november 2012 på regeringens vegne afviste Dansk Folkepartis beslutningsforslag om forberedelse af en dansk sproglov. Onsdag den 5. december trak Uffe Elbæk sig fra ministerposten efter et stormfuldt samråd i Kulturudvalget og blev afløst som kulturminister af Marianne Jelved. Modersmål-Selskabet har i en velkomst- og nytårshilsen til den nye minister udtrykt håbet om, at hun vil være mere positiv overfor Selskabets mangeårige ønske om en dansk sproglov.

Allerede på den internationale modersmålsdag i februar 2012 bebudede Dansk Folkeparti, at partiet i efteråret 2012 ville genfremsætte det forslag til forberedelse af en dansk sproglov, som partiet med daværende folketingsmedlem Søren Krarup som ordfører fremsatte i 2006. Forslaget blev genfremsat den 23. oktober 2012 som forslag til folketingsbeslutning nr. B 13 og kom til 1. behandling i Folketinget den 30. november 2012, hvor det blev henvist til fortsat drøftelse i Kulturudvalget.

Dansk Folkeparti begrundede genfremsættelsen med, at en dansk sproglov skal sikre en sammenhængende dansk sprogkurs, der bidrager til at styrke og udvikle det danske sprog som et helt og samfundsbærende sprog. Loven skal modvirke, at det danske sprog lider tab af overherredømme, idet den skal sikre, at det danske sprog bruges i flest mulige sammenhænge og ikke viger for engelsk mv. inden for forskning og alle former for uddannelse fra 0. klasse til ph.d.-niveau og i erhvervslivet og den offentlige forvaltning.

Forslaget til folketingsbeslutning pålægger regeringen at fremsætte lovforslag inden udgangen af folketingsåret 2012-2013, og det ledsages af en række uddybende bemærkninger samt to bilag. Bilag 1 opremser en række punkter, der kan indgå i udformningen af en dansk sproglov: Dansk er det eneste officielle og offentlige sprog i Danmark, hvoraf følger, at al offentlig tjeneste og styrelse skal foregå på dansk. Offentlige tilskud til oversættelse til fremmedsprog skal

bortfalde. Alle offentlige institutioner skal bære dansk navn. Alle ansættelsesaftaler mellem arbejdsgivere og lønmodtagere skal affattes på dansk. Offentlig dansk filmstøtte skal udelukkende gå til dansksprogede film. Der skal være punktafgift på fremmedsprogede reklamer. Der skal sættes på udvikling af dansk sprogteknologi, og der skal være adgang til en national flersprogetermbank. Endelig bør Dansk Sprognævn have en langt mere fremskudt plads i sprogpoltiske beslutninger.

Dansk Folkeparti anfører, at der ved udformningen af en sproglov kan skeles til anbefalingerne i Dansk Sprognævns notat om dansk sprogs status 2012, og i et bilag 2 til sit forslag fremhæver Dansk Folkeparti de områder, som partiet mener har størst betydning for planlægningen af dansk sprogs status, korpus og tilegnelse, idet nævnets største bekymring på disse områder er fremtiden for dansk fagsprog. Dansk Sprognævns notat blev efter behandling i nævnets repræsentantskab godkendt af nævnets bestyrelse den 29. maj 2012. Forinden havde Modersmål-Selskabets medlemmer fået en forsmag på notatet, da Dansk Sprognævns direktør Sabine Kirchmeier-Andersen deltog i debatmødet forud for selskabets generalforsamling den 14. maj 2012 med temaet: Hvorfor findes der en sproglov i alle vore nordiske nabolande, men ikke i Danmark?

Efter af Dansk Folkepartis forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en dansk sproglov havde været til 1. behandling i Folketinget den 30. november 2012, blev det henvist til forhandling i Kulturudvalget. Efter 2 møder afgav udvalget sin betænkning den 23. januar 2013, hvori et flertal indstillede forslaget til forkastelse, og ved forslagens 2. behandling den 7. februar 2013 blev forslaget efter blot 7 minutters møde nedstemt af alle andre partier end Dansk Folkeparti og var dermed endeligt forkastet.

I det følgende refereres hovedpunkterne i kulturministerens og ordførernes indlæg under forslagens 1. behandling den 30. november 2012, og efterfølgende gengives uddrag af Kulturudvalgets betænkning den

23. januar 2013, hvori henholdsvis de nuværende regeringspartier og den forrige regerings partier præciserer deres aktuelle holdning til spørgsmålet om sproglov og sprogpolitik. Særligt interesserede kan på Folketingets hjemmeside www.ft.dk under beslutningsforslag B 13 samling 2012-13 læse den fulde ordlyd af forslag og betænkning samt i tekst, lyd og billede følge forhandlingerne minut for minut.

Ordførertalerne den 30. november 2012

Der blev sagt mange smukke ord om det danske sprog, da Folketinget den 30. november 2012 havde halvanden times 1. behandling af Dansk Folkepartis forslag til folketingsbeslutning om en dansk sproglov, men kulturministeren og alle øvrige syv partiers ordførere havde hver deres afvisning af forslaget. Dansk Folkepartis kulturordfører Alex Ahrendtsen begrundede sit partis forslag, men måtte yderligere tage ordet 19 gange for at udspørge modstanderne.

Kulturminister Uffe Elbæk

– Det faglige sprogudvalg med Jørn Lund som formand konkluderede, at udvalget ikke fandt et praktisk begrundet behov for lovgivning til beskyttelse af det danske sprog. Den nuværende regering deler ligesom den daværende regering sprogudvalgets holdning. Der er ingen tradition for at foretage en ren symbollovgivning, og der er allerede i dag mulighed for at tage sprogpoltiske initiativer på de enkelte områder, hvis det er nødvendigt. DFs ordfører replicerede, at dansk sprog ifølge Dansk Sprognævn er inde på første trin af et sprogs dødsspiral, når der bliver undervist på engelsk på universiteterne. Han henviste til vedtagne sproglove i de andre nordiske lande, og ministeren lovede et notat om rationalet bag sproglovene i de pågældende lande.

Venstre (V)

Ordfører Michael Astrup Jensen: – Trods sympati for målsætningen er en decideret sproglov ikke det

rette middel. Styrkelsen af det danske sprog går ikke gennem forbud og unødigt regulering, men gennem forbedrede vilkår for dansk sprogbrug. Der er udmærkede intentioner i beslutningsforslaget, fx om danskundervisningens afgørende rolle i folkeskolen, men en decideret sproglov ligger ud over, hvad Venstre som liberalt parti anser for nødvendig lovgivning. **DFs ordfører** påpegede, at trods den tidligere regerings sprogpoltiske initiativer blev flere og flere uddannelser udelukkende udbudt på engelsk. Venstres ordfører svarede, at i en globaliseret verden er kendskab til fremmedsprog afgørende samtidig med styrkelse af det danske sprog som kultursprog.

Socialdemokratiet (S)

Ordfører Mogens Jensen: – Konklusionen i ekspertudvalgets rapport i 2008 „Sprog til tiden“ sagde klart, at en sproglov ikke var vejen til at udvikle, fasthold og igangsætte på områder, hvor det danske sprog har behov for at blive styrket. Vi skal bevare og udvikle det danske sprog og samtidig styrke danskernes kompetencer i fremmedsprog, men ikke med symbolske slag i luften og DFs absurde forslag til en sproglov.

Radikale Venstre (RV)

Ordfører Hans Vestager: – Det Radikale Venstre er imod at vedtage en sproglov som foreslået, idet man i så fald vil bestemme, hvordan der skal tales om kærligheden og give en idé om, at det sprog, vi er født med, ikke er godt nok. Saxo og Ludvig Holberg skrev begge på latin, mens Søren Kierkegaard efter ansøgning fik lov til at skrive sin magisterafhandling på dansk. Det er vigtigt, at man både kan sit modersmål og de sprog, som er nødvendige for ens arbejdsliv. **DFs ordfører** spurgte med henvisning til talen om kærligheden, sproget og historien, om de radikale fortsat ville indføre engelsk som officielt sprog på linje med dansk, hvortil Hans Vestager svarede, at han ikke betragtede det som nogen god ide at indføre engelsk som noget officielt sprog.

Socialistisk Folkeparti (SF)

Ordfører Lisbeth Bech Poulsen: – SF mener, at vi som verdensborgere i en globaliseret virkelighed er nødt til at orientere os ud over egne landegrænser også hvad angår sprog. Fordi man dygtiggør sig på engelsk, tysk eller kinesisk, glemmer man ikke sit modersmål. Det danske sprogs status varetages bedst på sektorniveau frem for gennem en overordnet sproglov. **DFs ordfører** spurgte, om SF ikke fandt det betænkeligt, at stadig flere uddannelser bliver udbudt på engelsk. Ordføreren svarede, at det danske sprog selvfølgelig har hovedprioritet som vort modersmål og det primære sprog i Danmark, men der kunne være mange relevante grunde til at udbyde uddannelser på engelsk, og derfor måtte man tage konkret stilling fra sag til sag.

Enhedslisten (EL)

Ordfører Jørgen Arbo-Bæhr: – Enhedslisten er modstander af de principper, som Dansk Folkeparti foreslår indarbejdet i en dansk sprogpolitik, og kan derfor ikke støtte forslaget om en dansk sproglov. Dansk er heldigvis et levende sprog, der hele tiden fornyr sig og er så sejlivet, at det har overlevet både latinsk, fransk og tysk indflydelse. Vi deler betænkkeligheden ved, at engelsk dominerer meget i samfundslivet og i det offentlige rum; vi støtter at styrke undervisningen i engelsk fra 1. klasse, men undervisningen i andre fremmedsprog som fx fransk, tysk og spansk skal også styrkes.

Liberal Alliance (LA)

Ordfører Joachim B. Olsen: – Liberal Alliance har ikke noget imod det danske sprog og benytter sig af det til dagligt, men mener ikke, at det er en politisk opgave at diktere sprogbruget hveken i erhvervslivet eller på uddannelsesinstitutionerne. Liberal Alliance går ind for mere frihed og finder, at DFs forslag blot vil føre til flere regler og mere kontrol, hvis politikerne skal diktere sproget på skoler, universiteter og arbejdspladser. **DFs ordfører** spurgte om Liberal Alliances holdning til, at regeringen vil åbne

mulighed for at oprette internationale skoler med undervisning på udenlandske sprog ikke blot i fremmedsprogfagene. Svaret lød, at sådanne skoler må afhænge af, om der blandt forældre er tilstrækkelig efterspørgsel.

Konservative Folkeparti (KF)

Ordfører Lars Barfoed: – Det Konservative Folkeparti vil gøre alt politisk for at styrke det danske sprog og tage ansvar for det, men vi styrker ikke dansk kultur og sprog ved at indføre en altomfattende rigoristisk sproglov. Vi politikere skal være opmærksomme på og tage ansvar for at styrke det danske sprog og sætte ind på de områder, hvor det bliver truet og svækket. Sproget er gennem århundreder blevet påvirket ikke mindst af tysk og engelsk, og det er en del af sprogets udvikling, som naturligvis ikke må tage overhånd. **DFs ordfører** spurgte, om det ikke var en undervurdering af det dansk sprogs styrke, når concernsproget er blevet engelsk i store danske virksomheder. Svaret var, at DF med sine rigoristiske forslag vil svække Danmarks konkurrenceevne og dermed dansk kultur og sprog ved at udelukke os fra omverdenen.

Dansk Folkeparti (DF)

Ordfører Alex Ahrendtsen: – Da vores nationale skjald Kim Larsen blev spurgt om, hvad der kendetegner en dansker, svarede han uden tøven: at man taler dansk. Dansk har altid undergået forandringer, og i dag kommer påvirkningen fra engelsk. DF henvendte sig i marts 2012 til Dansk Sprognævn og spurgte, om deres tidligere anbefalinger stadig gjaldt, og de vendte i juni 2012 tilbage med en opdateret status, hvor det gennemgående træk var, at vi skal hævde det danske sprog. Derfor opfordrer DF til at få lavet en sproglov, der hævder, hvad vi vil godtage i Danmark. **Socialdemokratiets ordfører** præciserede, at Dansk Sprognævn ikke i sin status for 2012 selv foreslår en dansk sproglov, hvorfor han konkluderede, at DF ikke blot stod alene i Folketingssalen, men også var uenig med dem, der mest indædt kæmper for at udvikle og bevare det danske sprog.

Kulturudvalgets betænkning den 23. januar 2013

I Kulturudvalgets betænkning over Dansk Folkepartis forslag til folketingsbeslutning om en dansk sproglov præciserer både de nuværende og de tidligere regeringspartier deres stilling til sproglov og sprogpolitik.

De tre nuværende regeringspartier (Socialdemokratiet, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti) mener ikke, at der er behov for en overordnet lovgivning for det danske sprog, men at eventuelle initiativer og indsatser skal gennemføres på områder, hvor der kan identificeres konkrete behov. Samtidig er det vigtigt at styrke danskernes fremmedsprogkompetencer.

Den sprogpoltiske indsats i Danmark skal dermed ske på to fronter: Vi skal ruste os til en verden, hvor informationer, uddannelser og netværk i stigende grad går over landegrænser og sprogrænser, og hvor fremmedsprogskompetencer er helt og aldeles afgørende for, at Danmark kan følge med i konkurrencen om at have en veluddannet, kompetent arbejdskraft. Men på samme tid skal vi arbejde for, at danske børn og unge mestrer det danske sprog i tale og på skrift. Sprog udvikles ikke mindst gennem uddannelse, og partierne mener, at regeringens sats på et uddannelsesløft af den danske befolkning er et væsentligt bidrag til en fortsat udvikling af det levende danske sprog.

Regeringspartierne konkluderer: Regeringen er i høj grad opmærksom på det danske sprogs betydning og iværksætter løbende tiltag, som løfter de dansksproglige kompetencer og holder i øvrigt øje med den sprogpoltiske udvikling på landets uddannelsesinstitutioner. Det danske sprog lever altså i bedste velgående; det fornyer sig hele tiden. Der produceres masser af dansksproget musik, der produceres dansksproget teater og dansk litteratur. Danskerne samles om dansksprogede tv-serier som „Borgen“ og „Forbrydelsen“, og der produceres dansksprogede film, som både sælger billetter i Danmark og vinder internationale priser. Vi skal

bevare og udvikle det danske sprog og styrke danskernes kompetencer i fremmedsprog med fornuftige tiltag, hvor der er behov for det, og ikke med symbolske slag i luften og absurde forslag. Derfor kan regeringspartierne ikke støtte Dansk Folkepartis beslutningsforslag.

Venstre ønsker at værne om vores fælles sprog og nationale identitet. I en globaliseret verden er det vigtigt at kende sine historiske og folkelige rødder. Her spiller det danske sprog en afgørende rolle, da det medvirker til at definere os som folk og som nation. Derfor er sproget afgørende for vores kulturelle fællesskab og historie. Af samme årsag vil Venstre beskytte og sikre vores modersmål. Det danske sprog skal også fremover stå centralt som Danmarks kultursprog. Venstre mener imidlertid ikke, at redskaberne til styrkelse af dansk sprog skal være forbud og unødigt regulering. I stedet skal vi benytte tiltag såsom en endnu bedre danskundervisning, sprogstimulation og en styrkelse af sprogkompetencerne hos lærere og pædagoger.

VK-regeringen gennemførte sammen med bl.a. Dansk Folkeparti en stribe initiativer, som har forbedret vilkårene for det danske sprog. Det er vigtigt, at Danmark vedbliver at være et åbent og internationalt samfund. Derfor skal vi træde varsomt med krav om dansk sprogbrug på forskningsområdet og uddannelsesområdet. Kundskaber i engelsk og eventuelt andre fremmedsprog er vigtigt i en globaliseret tidsalder, men det er også vigtigt, at dansk sprog fortsat styrkes og udvikles. Venstre bifalder hensigten med beslutningsforslaget og betoningen af danskundervisningens afgørende rolle i folkeskolen, men kan samlet set ikke tilsluttet sig beslutningsforslaget.

Det Konservative Folkeparti lægger stor vægt på at værne om dansk sprog og kultur. Men det kan ikke ske ved lovgivning, der er baseret på forbud og restriktioner. Derfor kan Det Konservative Folkeparti ikke støtte forslaget.

Dansk i middelalderen

AF GEORG SØNDERGAARD

Ved en karakteristik af det sprog der blev brugt i middelalderen, er der jo en række problemer som udelukker en områder som ellers er relevante. Det gælder således hele den lydlige side. Vi ved således intet om de danske dialekter i middelalderen eller om udtalen overhovedet. Mere end 95% af befolkningen boede på landet og kunne hverken læse eller skrive.

Omfanget af materiale er begrænset, og en del er gået tabt.

Sprog har ikke haft den samme betydning i samfundet som det senere fik. Et landbo-samfund kunne godt fungere ordløst. Men hvis man ikke ville *oruæs at sit eghæt, oc latæ men nutæ iafnæth*, „nøjes med sit eget og lade mænd nyde lighed“, så var der brug for love og regler. Dette var baggrunden for de første landskabslove. Som eksempel på en lovtæst anføres her en af de berømteste danske lovtæster, indledningen til Jyske Lov, skrevet af bisp Gunner i Viborg i årene omkring 1300:

Mæth logh scal land byggæs. æn wildæ hwær man oruæs at sit eghæt, oc latæ men nutæ iafnæth, tha thurfthæ men ekki logh with, æn ængi logh ær æm goth at fullughe sum sanænd. æn hwaræ sum mæn æuær um sanænd, thæræ scal logh letæ hwilt sannænd ær.

Waræ ey logh a landæ tha hathæ hin mest thær mest mataæ gri-pæ. Thu scal logh æftær allæ mæn gøræs. at rætæ men oc spakæ oc saclosæ nutæ theræ spækæ. oc u ræte men oc fole ræthæs thæt thær i loghæn ær scriuæt, oc thor ey for thu fulkumæ theræ undscap thær thø hauæ i hughæ. Wal ær thet oc ræt. at den thær guz ræzæl oc rætæns ælscughæ mughæ ey lockæ til godz. at høft-hings ræzæl oc lan-dæns withær logh for fangæ them at gøre illæ oc pinæ them af the gøre illæ.

Thæt ær kunungs æmboth oc høftthings thær i land ær, at gømæ dóm oc gøræ ræt oc frælsæ thæm thær mæth wald thuungæs, swa sum ær widue oc weriløsæ børn, pelegrin oc ut lanz mæn. them gøræs tithæst wald, oc late illæ men thær ey wilæ rætæs. i hans land ey lifue, for thu at thær han piner æth dræpær u dæthæs men,

tha ær han gudz thianæstæ man oc landz gi-ætzeleman, for tha at swa sum hin hælghæ kyrki sturæs mæth pauæn oc biscop, swa scal hwart land sturæs ku-nung æth hans underræthær oc weriæs. Thæræ mæth æræ oc allæ skuldugh thær i hans land bo at være hanum hørsum oc luthæn oc un-derdanugh. Oc for thy ær han oc sculdich at gøre thæm al frith. Thet sculæ oc witæ allæ wærældz høfthyng. at mæth thet wald thær guth saldæ them i hand i thæs wæræld. tha saldæ han them sin hælugh kyrki at weriæ for alt thet thær a bethæs. æn worthæ the glømond æth wildugh oc weriæ ey sum ræt ær, tha sculæ the a domæ dagh swaræ af kyrkiæns frælsæ oc land oc landzæns frith minzkæs for theræ sculd i theræ time.

Citeret efter Allan Karker: Dansk i Tusind År Modersmål-Selskabets årbog 2001, s. 94.

Middelalderen var ikke præget af store og gennemgribende forandringer. Tværtimod. Der var ét forhold der ændrede sig. Men det skete uhyre langsomt. Nogle gik over til den nye lære, kristendommen. Der gik mange år før vendelboer og Sallingboer hørte om den nye tro første gang. Man kan måske ikke sige at alting stod stille, men begreber som fremdrift og udvikling var ikke relevante i den tids samfund. Alene det faktum at mere end 95% var analfabeter satte jo naturlige grænser for hvad der kunne ske. På den anden side var den øgede kontakt med handelsmænd og folk med særlige færdigheder den primære årsag til at nordboerne efterhånden lod sig overbevise om den nye tro og indså fordelene ved at lære noget. I løbet af middelalderen bredte den nye lære sig langsomt ud over landet. Og i et langt tidsrum har den nye og den gamle tro levede side om side.

Skautrup gør opmærksom på at samfundet i løbet af middelalderen ændrede sig radikalt. Som Skautrup siger „At tiden bragte sproget som redskab for tanken meget store forbedringer, er der ikke tvivl om. Trægheden og stilstanden var overvundet i videre kredse end forhen.“ Det er den periode man kalder Yngre middeldansk Skautrup her taler om.

Vores viden om sproget i middelalderen er jo relativt begrænset. Og det er en af grundene til det syn man i eftertiden har haft på denne periode. „Med kristendommens indførelse sænkede der sig et åndeligt mørke over Europa, noget der naturligvis også fik konsekvenser for kunsten“. Helt tilbage fra oldkirkens tid kan man påvise en afstandtagen fra den timelige verden, dvs. alt det der ikke handlede om Gud.

En særlig genre var de såkaldte legender, opbyggelige fortællinger som stammede fra oldkirkens tekstlæsninger. Der var forskellige former for legender: særlig populære var de såkaldte helgenlegender der i mange tilfælde var yderst fantasifulde og præget af hedensk magi. Trods betegnelsen „legende“ (af latin. „som bør læses“) har mange legender et klart præg af mundtlighed. Det gælder således dette eksempel.

Julianus gat thæn harm æi længær thold oc gaf thæn dom at hænnæ tungæ skuldæ af skæræs. Tha soghtæ sancta cristina Herræ yuær all gøzki ac thackæ thic at thu hauær mik æi fortith ac bith thæc at thu tac min sial oc lat mic ændæ min strith nu ær timæ til at ac skall min løn ta-kæ. Swa kom en røst af himæn oc soghtæ. renæ oc usmit-tæth mø thær mykæt æruæth oc pinæ hauær thold for mic himæn ær opæn for thec oc himæræiki ær thic at rethe allæ helghæ mæn. the faghne thee forthy at thu hauær swa mykæt thold af barndom. Tha hørthæ iulianus thennæ røst oc lot i stæth skæræ hænnæ tungæ af. Thægær tungen war af skoren tha tok sancta cristina thæt stykkæ thær af var skoret oc casteth iu-lianum i anlæt oc slo hanum ut annæt øghæt oc mæltæ æn sithæn og soghtæ. Iulianæ undæ oc urenæ thu girndæthes at ætæ min tungæ thær ac sculdæ guth mæth louæ nu ær guz rættæ dom yuær thæc cu-mæt at thu hauær thit øghæ mist. Thænnæ harm gar iulianus æi læn-gær thold num grep sin boghæ oc sattæ a twa stralæ oc mæth en skøt han hennæ i hiartæ oc mæth annæn i sithæn oc hun ændæth sit lif oc for til himerikis. Sithæn com en man thær af sancta cristina slæct war oc trothæ a guth for

hennæ skyld han toc hennæ lic-om oc grof thæt i apollinis templum. sancta cristina fulcum sit martirium sexto kalendas augusti oc toc løn oc glæthæ af war hærræ ihesus crist Amen.

*Citeret efter Allan Karker: Dansk i Tusind År
Modersmål-Selskabets årbog 2001, s. 82.*

I denne tekst ser man mange steder mødet mellem den nye tro og fortidens mystik.

Men der findes også teorier om at det tværtimod skyldes kristendommen at mennesker har nået en udvikling som er ganske enestående og efterhånden vil brede sig til alle civilisationer. Mens verdens andre store trosretninger lægger hovedvægten på mystik og fromhed, er kristendommen den eneste der indoptager begreber som logik og fornuft som veje til oplysning, frihed og fremskridt.

Oldkirken brugte her romernes artes liberales, frie kunster, syv videnskabelige discipliner trivia (trevejen), grammatik, dialektik og retorik, der lærtes i elementær-skolerne og quadriua (firvejen), aritmetik, geometri, astronomi og musik. Det dominerede Europa i mere end 1000 år, og først med renæssancen skete der en genfødsel af antikkens idealer om skønhed, harmoni, ro og balance.



Peter Skautrup (1896-1982) har ofte været nævnt i denne artikelserie. Han var professor i nordiske sprog ved Aarhus Universitet 1934-66 og redaktør af „Ordsprog over det Danske Sprog“ 1922-1928. Hans storværk „Det danske sprogs historie“ udkom i fire

bind fra 1944-1968. Han var desuden specialist i jyske dialekter og modtog i 1927 universitetets guldmedalje for sin afhandling „Et Hardsysselmål“. Endelig var han i mange år leder af Institut for jysk Sprog- og Kulturforskning.

Bandeord

AF INGRID CARLSEN

I Artiklen: „Sex i sproget“ i Modersmål-Selskabets nye årbog 2012 deler Marianne Rathje det danske sprogs sexinfigerede ord i 3 kategorier: Bandeord, skældsord og det vulgære sprog.

Bl.a. ordene shit, fuck kaldes her for bandeord. Traditionelt har man imidlertid betragtet bandeord anderledes, og det er der stadig nogle, der gør. Bl.a. jeg, som benævner disse ord som grimme ord. Derimod er bandeord, at misbruge Guds navn. Ganske enkelt.

Når vi tager Guds navn i munden som en besværgelse ved fx at sige sgu, som er en forkortelse af „så Gud“, så bruger vi Guds navn til løgn ved at tage Gud til vidne på det, vi siger, selv om det overhovedet ikke er det, vi mener. I vores tankeløse brug af Guds navn kommer vi altså til at bruge til det til løgn.

På side 97 skrives 3 bandeord, der er kategoriseret rigtigt: sgu, for satan og fandeme.

Men lidt længere nede nævnes 2 ord som milde bandeord – *som om bandeord kan gradbøjes*.

Ja – ok – hvis man kan sige, jeg er kun lidt gravid,

.....!!

Når man ikke kategoriserer ordene rigtigt – så giver statistikerne ingen mening. Hvis man skal finde ud af, hvad det egentlig er at bande, må man kende den dybere begrundelse.

Nu er det formentlig de færreste danskere, der gør sig klart, hvad bandeordene betyder, og mange bruger dem sikkert bare for at forstærke det, de gerne vil sige. Ord er imidlertid med til at forme os som mennesker og vores holdninger. Ord betyder noget.

Det sker ofte, dog ikke så hyppigt som tidligere, at folk, der bruger et bandeord, siger undskyld, når der er kristne til stede, fordi man ved, at de kristne ikke bryder sig om det og synes, det er forkert. Hvorfor synes de det? Jo, det hænger sammen med respekt for Gud, da det kristne livssyn er en positiv og værdifuld livsholdning, som er meget personlig. Hvis man træder på det, andre står for, træder man også på personen.

Mit ærinde er: Sæt ordene i kategorier med korrekt betegnelse.

Replik fra Marianne Rathje Er det kun ældre mennesker der bander?

Ingrid Carlsen mener ikke at man kan bruge betegnelsen „bandeord“ om udtryk som „fuck“ og „shit“. De skal derimod, ifølge Carlsen, benævnes „grimme ord“, og betegnelsen „bandeord“ skal reserveres til „at misbruge Guds navn“ (senere giver Carlsen dog selv som eksempel på et bandeord „for fanden“, som jo ikke indeholder (misbrug af) Guds navn).

I Den Danske Ordbog står der følgende under opslaget „bandeord“: ’ord som bruges for at udtrykke en stærk følelse, og som normalt betegner noget tabubelagt el. helligt’.

„Tabubelagt ELLER helligt“. Ifølge ordbogen behøver der altså ikke være tale om noget helligt eller religiøst – og slet ikke udelukkende noget der vedrører misbrug af Guds navn, hvilket også afspejles af de eksempler ordbogen anfører: *satans, fandeme, kraftedeme og sgu*. „Kraftedeme“ betegner fx ikke noget helligt eller religiøst, men går på sygdommen „kræft“.

Ingrid Carlsons „bandeord“ svarer til de udtryk jeg kalder religiøse bandeord. Hvad skal vi så kalde seksuelle bandeord som „fuck“, fækale bandeord som „lort“ og sygdomsbandeord som „kraftedeme“? „Grimme udtryk“, mener Carlsen. Men for det første siger „grimme udtryk“ ikke ret meget om hvad der tales om, for det andet ville „grimme udtryk“ dække over rigtig mange typer af bandeord, og for det tredje er bandeord det udtryk den almindelige dansker bruger.

Endelig mener Ingrid Carlsen ikke at mine statistikker giver mening når jeg kategoriserer som jeg gør. For det første kan man kategorisere lige så tosset man vil, og endda bedrive statistik på tosserierne, så længe man definerer sine kategorier – hvilket jeg i den grad gør. For det andet ville en udregning der respekterede Carlsons kategorisering, få det resultat at det kun var de ældre mennesker der bandede ... så kan man jo vurdere hvilken kategorisering der er mest meningsfuld.

Vort tyske moderselskab

AF ULLA WEINREICH



Verein Deutsche Sprache (VDS) er ikke kun en modersmålsforening, men også en international græsrodsbevægelse, der fremmer tysk sprog i respekt for andre sprog og kulturer. Grundlagt i 1997 og med et professionelt sekretariat i Dortmund arbejder VDS for at bevare og videreudvikle tysk som et fuldgældigt kultursprog. I dag har den ca. 35.000 medlemmer i 110 lande. De kommer fra næsten alle erhverv og politiske partier, lande, kulturer, verdensdele og aldersgrupper, og de arbejder for sproget både i deres erhverv og i deres fritid.

I de syv europæiske lande, hvor tysk er officielt sprog, og i de tysktalende mindretal arbejder VDS for et nuanceret, klart og kreativt modersmål. Undersøgelser har vist, at unødvendigt engelsk i erhvervsliv og medier udelukker mange medborgere, som ikke kan engelsk (bl.a. ældre fra det tidligere DDR og ca. 3 millioner analfabeter i Tyskland). VDS arbejder for retten til ikke at kunne engelsk for at kommunikere med tyske myndigheder, bl.a. ved domstolene. Brugen af modersmålet bliver derved forbrugerbeskyttelse og genstand for et demokratisk krav, der har politisk bevågenhed.

I tyske skoler skal børnene og de unge lære, at deres eget sprog er rigt, sjovt og dejligt. Fordi videnskabsfolk tænker og udtrykker sig bedst på deres modersmål, skal tysk styrkes som videnskabssprog. I partier og regering arbejder VDS aktuelt på at få tysk nævnt i Tysklands grundlov, og VDS vinder retssager mod sproglig diskrimination. I internationale organisationer, herunder med en vis succes i EU's institutioner, arbejder VDS for, at tysk ikke fortrænges som arbejdssprog.

Enhver kan arbejde for et alsidigt og kreativt modersmål. Sprogvennerne i VDS arbejder især i selvstyrede regionalgrupper. De organiserer højt-læsning, foredrag og konkurrencer, opinionsundersøgelser og kampagner, laver slogans og sender protestbreve mod overflødig engelsk. Til firmaer og organisationer henvender de sig for at få et bedre

sprog i reklamer og oplysningsmateriale og for at få tysk som koncernsprog i tyske firmaer. Efter VDS-aktioner er der kommet flere tyske sangtekster i radio og fjernsyn. Medlemmerne arbejder på skoler med litteraturkonkurrencer, sproglege, digteværksteder og børnekor (200.000 børn!), der bevidst synger tyske sange. Med oplysningsboder i gågader, underskriftindsamlinger, annoncer og pressemeddelelser gør sprogvennerne opmærksom på græsrodsbevægelsen og de forskellige aktioner samt hverver nye medlemmer.

En tredjedel af VDS's medlemmer kommer fra Afrika eller Asien. I udlandet ligger hovedvægten naturligvis på undervisning i tysk som fremmedsprog. Her hjælper VDS med undervisningsmaterialer, opbygning af videnskabelige tidsskrifter og undervisningspartnerskaber.

Blandt VDS's aktiviteter er „Det tyske sprogs dag“ den anden lørdag i september, uddelingen af „Kulturprisen for Tysk Sprog“ og afstemningen om „Årets Sprogforener“. Desuden udgiver foreningen bøger, har en videnskabelig konsulentgruppe og 40 faglige arbejdsgrupper (tysk i erhvervsliv, jura, politik osv.).

VDS kommunikerer gennem en hjemmeside: www.VDS-ev.de, et diskussionsforum: <http://forum.VDS-ev.de>, en Facebook-gruppe og en medlemsavis med fire årlige numre. Pr: Der udsendes e-mail og et ugentligt informationsbrev om sprognheder og en månedlig foreningsdagbog om lokalgruppernes aktiviteter. Hvert år holdes generalforsamling med foredrag og arbejdsgrupper et nyt sted i Tyskland, næste gang 14.-16. juni i Rudolstadt. Medlemskab koster 35 € om året, men er gratis for sprogvenner under 27 år.



Ulla Weinreich er cand.mag. og Modersmål-Selskabets repræsentant i VDS samt medlem af Selskabets medieudvalg.

Om "Buddenbrooks"

AF KIRSTEN FENGER

I september sidste år havde Modersmål-Selskabet den fornøjelse at tildele oversætter og forfatter Niels Brunse Modersmål-Prisen 2012, og i september-udgaven af S&S har det kunnet læses, at der var mange og hver for sig gode grunde til, at bestyrelsen valgte Niels Brunse. En af dem var den vellykkede oversættelse af Thomas Manns „Buddenbrooks“ – en præstation, som Niels Brunse allerede i 2005 fik en fornem tysk pris for.

Måske det vil interessere en og anden at kende lidt til historien om denne klassiske roman, som udkom i Tyskland i 1901, og som første gang blev oversat til dansk allerede i 1903. På titelbladet kan læses: *Huset Buddenbrook – Roman i to Bind af Thomas Mann – Autoriseret Oversættelse for Danmark og Norge ved L. Stange med et Forord af dr. phil. Vilh. Andersen.* København – Gyldendalske Boghandels Forlag 1903. I sin kronik „Thomas Mann og Danmark“ i Berlingske Tidende den 6. juni 1975 skriver (tysk)professor Steffen Steffensen på Thomas Manns 100-årsdag, at Gyldendals Forlag havde betænkeligheder ved at udgive et så omfangsrigt værk af en ukendt udenlandsk forfatter og derfor ønskede, at Thomas Mann skrev til kritikeren og forfatteren Georg Brandes for at bede ham om at skrive et forord til den danske oversættelse. Steffensen skriver videre, at Brandes ikke skrev forordet, og at „... vi ikke kender hans svar. Sandsynligvis havde han ikke tid...“ I Thomas Manns brev er der imidlertid nær slutningen denne sætning (i min oversættelse): „... Hvis De finder Buddenbrooks midelmådig, så taler vi ikke mere om den Sag...“ Og så kan enhver jo tænke sit. Med et nyt brev henvender Thomas Mann sig derefter til den næstbedste af de egnede, nemlig professor Vilhelm Andersen.

Anden gang „Buddenbrooks“ blev oversat var i 1953 – denne gang af forfatteren Johannes Wulff, og herefter tredje gang af Niels Brunse i 2002. Mønstrer genkendes: man siger, at klassikeroversættelser typisk forældes i løbet af 50 år.

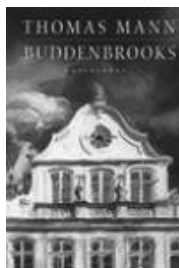
En lille krølle vedr. det danske: Der er en hel del i „Buddenbrooks“, der bygger på dansk (og norsk) in-

spiration – Georg Brandes, I.P. Jacobsen og H.C. Andersen. Netop deres tre fødebyer København, Thisted og Odense er markeret på det Europakort, der hænger i Buddenbrookhusets faste udstillingssektion, der illustrerer romanens tilblivelse – men det er en helt anden historie.

Det er velkendt, at „Buddenbrooks“ blev belønnet med Nobelprisen – dog først 28 år senere – i 1929. Så sent som 27. august sidste år nævnes i en kronik i Berlingske, at polarforsker og forfatter Knud Rasmussen i 1929 af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab var indstillet til Nobelprisen i litteratur. Det samme omtaler litteraturkritiker Niels Barfoed i en artikel i Weekendavisen i 2010, idet han skriver: „... På hjemvejen efter prismodtagelsen tog Thomas Mann over København og souperede bl.a. med statsminister Thorvald Stauning og udenrigsminister P. Munch. Mon Stauning over cigaren afslørede, hvem han havde håbet fik Nobelprisen? Næppe, det havde ikke været høfligt. Men han havde nok i sit stille sind bedt til, at det var blevet hans yndling. Samme år, 1929, var Danmarks Knud Rasmussen nomineret til Nobelprisen i litteratur...“

Grib anledningen til at (gen)læse bogen om en farverig købmandsfamilie i Lübeck! – på et godt sprog!

„Buddenbrooks“ er selvfølgelig også blevet filmatiseret flere gange. Første gang i 1923 som stumfilm med den danske titel „Det gamle købmandshjem“, derefter i 1959 og i 1979 som tv-serie med 630 minutters spilletid. Senest i 2008 kom endnu en tysk tv-filmatisering med den velkendte Armin Müller-Stahl som familiens overhoved. Denne udgave på 151 min. kan stadig fås på DVD og blev vist i DR tv i to afsnit i julen 2012.



Mange sære prøver

På oversætternes hjemmeside "Babelfisken" skriver Niels Brunse om J.M. Coetzees roman "Jesu barndom".

Jeg er lige blevet færdig med oversættelsen af J.M. Coetzees nyeste roman, „The Childhood of Jesus“, som jo ikke rigtig kan hedde andet end „Jesu barndom“ på dansk. Men hvis nogen derfor tror at Coetzee er blevet from og bibelparafrastrisk på sine gamle dage, så kan de godt tro om igen. Romanen er en fascinerende og underlig skildring af noget, der måske er livet efter døden, som det vil se ud hvis det er indrettet af velmenende betonsocialister, eller måske den nøjsomme vranside af en samfundsutopi. Og så indeholder den en sætning, der muligvis er verdens hidtil værste scorereplik.

Der er også intertekstuelle referencer i massevis, mere eller mindre godt gemt i ordene, nok til at holde fortolkningsindustrien fornøjet i adskillige måneder. Jesus-skikkelsen, for sådan en er der da, er en fascinerende blanding af tænksomt vidunderbarn og påståelig møgunge, men hvordan han egentlig skal relateres til den bibelske Jesus? hvad han vel skal, hvorfor ellers den udfordrende titel? det vil kræve lange og lærde artikler at rede ud.

Men alt det er jo på indholdssiden. Hvad jeg har siddet og været optaget af, er naturligvis sproget. Coetzee er, med sin tosprogede baggrund af afrikaans og engelsk og med sin omflakken i verden, sydafrikaner med længere ophold i bl.a. England og nu, efter eget valg, australier, en af de mest sprogbevidste forfattere jeg kender. I denne roman har han bestemt, at alle personerne der ankommer til det gådefulde hinsidesland, skal tale spansk; de har alle sammen glemt så

godt som hele deres fortid, men de ved, at spansk er et nyt sprog de må lære sig, og det fortæller Coetzee både implicit og eksplicit på engelsk. Det tvinger mig til f.eks. at vælge for ham, om personerne skal være *du* eller *Des*; på engelsk skelner man ikke, men det gør man på spansk (*tu/usted*) og altså også på dansk.

Og hvad værre er: den gennemgående hovedperson, gennem hvis øjne det hele er set, selv om han optræder i tredje person, er også meget bevidst om hvor fremmed det spanske sprog er for ham, og han udtrykker sig derfor lidt stift og korrekt. Her er det så, at oversætteren kan føle sig utryg ved mødet med anmelderne om føje tid: kan de gennemskue, at det lidt stive og korrekte ikke er min klodsethed, men tværtimod en effekt, jeg har måttet bruge al min kunst til at opnå? Tror de, at jeg bruger et gammeldags ord som „rutebilstation“ og lader personerne sige „davs“ i stedet for „hej“ til hinanden, fordi jeg selv er blevet for gammel til at oversætte nutidslitteratur? – eller kan de gennemskue, at det er bevidste valg ud fra den sært regressive verden, Coetzee ruller op (dampere, hestevogne, ingen mobiltelefoner, ingen fly, men dog tv med Mickey Mouse i)?

Oversætterhåndteringen sætter godt nok sine udøvere på mange sære prøver.

Hvad? Nåh ja, scorereplikken? her er den: „Jeg ønsker ikke at sætte Dem i forlegenhed, så lad mig bare sige, med største respekt, at hvis De overvejer at stå i forhold til en mand med henblik på et svangerskab, så kunne De måske overveje mig.“

Julekonkurrencen

Blandt de rigtige løsninger i konkurrencen „Vort farverige sprog“ har vi trukket lod om den heldige vinder af bogen „Talar Norden med KLUVEN tunga?“.

Vinderen blev: *Børge Egelund Jørgensen, Stormly 41, Hareskoven, 3500 Værløse*, der har fået bogen tilsendt.

Løsningen var:

Hun var en rigtig **rod**(9)strømpe med **lilla**(8) ble, der følte sig fristet af **sort**(12) arbejde og eventyret om **sne**(5) hvide. Lokket af løfter om det **grå**(2) guld meldte hun sig ind i en **gul**(4) fagforening. Da hun blev afskediget på **gråt**(3) papir, kom hun helt op i det **røde**(11) felt og indså **sort**(13) på **hvidt**(7), at hun var blevet lokket som **rod**(10)hætte af ulven med lutter **blå**(1)lys. Hun hejste det **hvide**(6) flag og meldte sig ind i en rigtig fagforening.

Modersmål-Selskabet indbyder til Debatmøde og Generalforsamling

Mandag den 13. maj kl. 17 i
Frederiksberg Kommunes Musikhus Metronomen,
Godthåbsvej 33 på Frederiksberg

Nordisk sprogforståelse og dansk sprogpolitik

Hvad er der blevet af den nordiske sprogforståelse?

Og hvad er der dog foregået i den danske sprogpolitik?

Spørgsmålene vil blive besvaret af **Henrik Hagemann** ud fra hans livs-
lange erfaring på begge områder. Han har virket i Foreningen Norden
i mere end 50 år og været medlem af Dansk Sprognævn i 30 år, det
meste af tiden i nævnets arbejdsudvalg og næstformand i perioden med
majonæsekrig og kommastriden. Sideløbende har han været semina-
rieadjunkt og seminarirektor i 14 år og derefter generalsekretær for
Danmarks Riges Delegation til Nordisk Råd i 25 år.

Henrik Hagemann vil redegøre for, hvad der er sket med det sprog-
politiske samarbejde i Norden og med den nordiske sprogforståelse.
Desuden vil han fortælle om en del af, hvad der sprogpolitisk er fore-
gået officielt og bag kulisserne i de sidste 30 år. Efter foredraget vil der
være adgang til at stille spørgsmål.

**I pausen mellem foredraget og generalforsamlingen serveres en
forfriskning.**

Der er gratis adgang for alle interesserede.

Ordinær generalforsamling 2013

Dagsorden: 1. Valg af dirigent. 2. Bestyrelsens beretning. 3. Aflæggel-
se af revideret årsregnskab. 4. Fastsættelse af kontingent for det flg.
kalenderår. 5. Indkomne forslag. 6. Valg af bestyrelsesmedlemmer
og suppleanter. 7. Valg af revisor og revisorsuppleant. 8. Eventuelt.

Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, må være
kommet frem til formanden senest den 29. april.

Præsentation af sang til det danske sprog

Forfatteren og oversætter **Niels Brunse**, der modtog Moders-
mål-Prisen 2012, skrev i 2000 en sang om det danske sprog med
titlen „Der er en åben bog“, som han nu har tilegnet Modersmål-
Selskabet. Den vil blive præsenteret og sunget ved arrangementet
den 13. maj, hvor sangens komponist **Carsten Johs. Mørch** selv vil
være til stede og akkompagnere. Det var Niels Brunse og Carsten
Johs. Mørch, der sammen skrev tekst og melodi til vindersangen
„Godmorgen, lille land“ ved åbningen af Storebæltsbroen den 14.
juni 1998.

AFSENDER
MODERSMÅL-SELSKABET
Wind
Mylius Erichsens Allé 27
2900 Hellerup

Returneres ved varig adresseændring

B